

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE

Komisija za varstvo gorske narave

Usposabljanje: Varuh gorske narave

Seminarska naloga
LUBNIK – GORA DOŽIVETIJ

MENTOR:

Marjeta Keršič Svetel

AVTOR:

Mirjam Jezeršek, PD Škofja Loka

KAZALO

1. UVOD

2. NAČTOVANJE POTI

3. PO PLANINSKI POTI »LUBNIK – GORA DOŽIVETIJ«

4. ZAKLJUČEK

5. VIRI IN LITERATURA

1. UVOD

»Ena Loka, dve dolini, tri pogorja, neskončno zgodb« je slogan s katerim Razvoja agencija Sora obiskovalce vabi, da obišejo Škofjo Loko, Poljansko dolino z Gorenjo vasjo in Poljanami ter Žirni ter Selško dolino z Železniki. Je svojevrstno turistično območje, ki ponuja obilo navdihov za raznotera doživetja. Ko raziščejo srednjeveško Škofjo Loko, zgodovinsko središče območja, se odpravijo ob Poljanski ali Selški Sori v hribovja nad obema rekama. V vsakem kraju, na vsakem koraku čakajo nove zgodbe, novi izzivi!¹

In eden izmed teh izzivov in številnih doživetij je zagotovo Lubnik. 1025 m visok vrh je del Loškega pogorja, ki je kot pravijo hrbtenica Loškega ozemlja med Poljansko in Selško dolino. Lubnik ni le pohodniška točka, je veliko več. Da pa bi spoznali to »več« si je potrebno vzeti čas, dan ali dva in ne le tistih nekaj ur za vzpon in sestop, za spoznavanje naravnih in kulturnih znamenitosti, ki jih srečamo na poti na in iz Lubnika.

V seminarski nalogi je predstavljena planinska pot po kateri obiskovalci spoznavajo Lubnik skozi kulturno zgodovinska, arheološka, geološka ter pravljicična doživetja. Uporabljena je osebna interpretacija in sicer kombinacija vodenja, pripovedovanja zgodb ter delavnica.

2. NAČRTOVANJE POTI

Glede na obseg in vsebino poti je izlet dvodnevni s prenočitvijo v Domu na Lubniku.²

Pri načrtovanju planinske poti »Lubnik – gora doživetij« in časovnice le te, je potrebno predhodno ustrezno opraviti in preveriti:

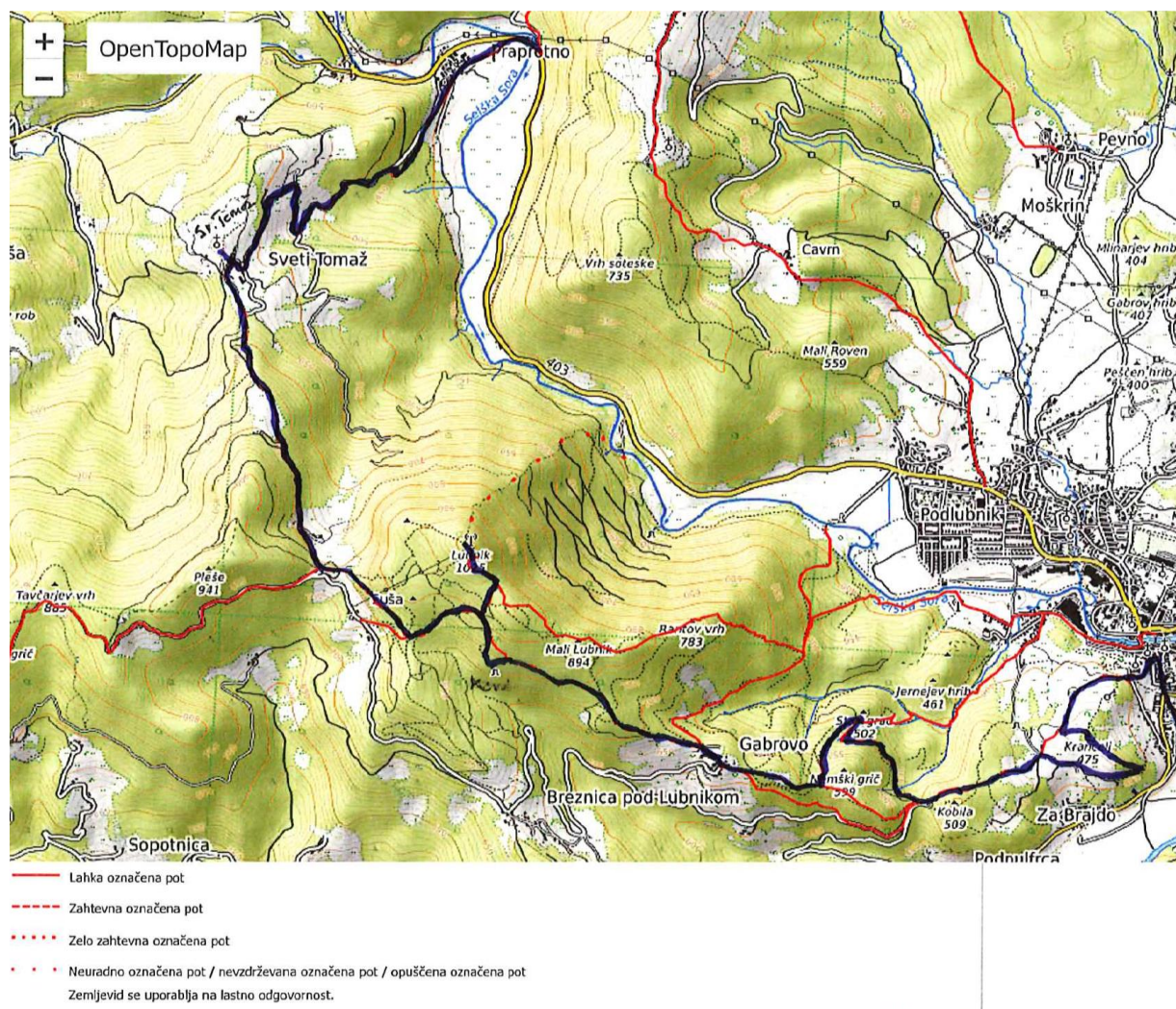
- pregled literature in virov
- identificirati kulturno zgodovinske, arheološke, geološke ter pravljicične točk na poti
- trasirati pot (potek poti, čas, zahtevnost)
- odprtost Doma na Lubniku (zasedenost in rezervacija ležišč, možnost prehrane)
- prihodi in odhodi avtobusov iz izhodiščnih avtobusnih postaj npr. Ljubljana, Kranj v Škofjo Loko in obratno
- odprtost Loškega muzeja (cenik vstopnin, voden ogled muzeja s Škoparjevo hišo)
- odprtost TIC-a (cenik vodenj mesta Škofje Loke)
- odprtost sakralnih objektov (npr. cerkev sv. Tomaža)
- odprtost gostinskih objektov na poti (npr. Škofja Loka, Pr Birt Praprotno,...)
- dostopnost sanitarij
- pripomočki za izvedbo programa (gradivo kot podpora vodenju, material za delavnico,...)
- vremenska napoved
- pripraviti navodila za udeležence izleta (ura in lokacija zbora udeležencev, primerna obleka in obutev, čas hoje, hrana, prenočišče, pripomočki npr. daljnogled, naglavna svetilka, zemljevid, cena,...).

3. PO PLANINSKI POTI »LUBNIK – GORA DOŽIVETIJ«

Izhodišče planinske poti »Lubnik – gora doživetij« je avtobusna postaja v Škofji Loki (brezplačne sanitarije) do katere lahko pridemo z medkrajevnimi avtobusnimi povezavami iz Ljubljane, Kranja, Bleda,.. ali pa v kombinaciji vlaka ter lokalnega avtobusa v Škofji Loki.

Uporaba javnega potniškega prometa (JPP) je zaradi občutljivosti ekosistema v Alpah in doživljajske izkušnje posameznika zelo pomembna. Varuhi gorske narave PZS v sodelovanju s CIPRA Slovenija želijo tako planincem približati uporabo avtobusa in vlaka kot prevoznih sredstev za dostop do izhodišč planinskih poti v okviru projekta »Z JPP do dolin in peš do višin«. Pri tem je v veliko pomoč tudi aplikacija maPZS, ki ima poleg planinskih poti označena tudi vsa postajališča JPP, ki so povezana z aktualnimi voznimi redi.³

Na avtobusni postaji nas pričaka lokalni vodnik, ki nas bo vodil po v naprej načrtovani planinski poti.

Zemljevid: Trasa poti »Lubnik – gora doživetij« (modra linija)

Prva postaja je **Škofja Loka**, srednjeveška lepotica, kot ji pravijo domačini, ki udeležence ne bo pustila ravnodušne in se bodo zagotovo še vrnil, da jo ponovno raziščejo.

Za »turistični« oglede je potrebna cca. uro, uro in pol. Škofja Loka je eno najbolj pristnih srednjeveških mest v Evropi in je tudi eno od treh najstarejših srednjeveških mest na slovenskem. Ima odlično ohranjeno srednjeveško tržno zasnovo še danes. Škofja Loka je bila sedež Loškega gospostva, ki je bilo v lasti Freisinških škofov vse od leta 973 pa do leta 1803. Tega leta je bila posest podržavljena in je postala del Avstrijskega cesarstva. Škofja Loka je prvič omenjena kot trg leta 1248, leta 1274 pa že kot mesto. Lastniki in ustanovitelji so bili Freisinški škofje. Pri maketi mesta na Cankarjevem trgu čaka udeležence prvi izziv in sicer, da poskusijo razvozlati izvor imena, kot namig pa jim vodnik razkrije staro nemško ime za Škofjo Loko - Bischoflack. Od srednjega veka naprej sta mestno jedro sestavljala dva trga: Plac (zgornji trg) in Lontrg (spodnji trg). Leta 1987 je bilo mesto razglašeno za kulturni spomenik. Staro mestno jedro obdajajo mogočne hiše z barvito poslikanimi fasadami, ki so dale mestu nadimek »pisana loka«. Sledi ogled škofjeloških znamenitosti, kjer pa udeleženci aktivno sodelujejo, saj je namen vzpodbuditi osebno izkušnjo in niso samo pasivni poslušalci: Šentjakobska cerkev (kdo je re dekoriral notranjost cerkve), Kamniti most (preberejo legendo o Kamnitom mostu iz knjige Lojzeta Zupanca: Kamniti most), Kapucinska cerkev in samostan

(Škofjeloški pasijon), Nunska cerkev (zgodovina šolstva in anekdote iz življenja Uršulink), Homanova hiša (avtorstvo slike Loka v Snegu), Martinova hiša, Žigonova hiša, Stari rotovž, Staro župnišče z napisno ploščo iz leta 1513 (potres, ugotovijo kdo je upodobljen v Loškem grbu, zakaj, pa izvedo iz legende o Zamorcu), Marijino znamenje (določijo letnico iz rimskih števil) in na spodnjem trgu Špital, Kašča (galerija Franceta Miheliča), nekdanja tovarna Šešir (zakaj ime Šešir),... Izpostavi se pomen varovanja in ohranjanja tako snovne kot nesnovne kulturne dediščine srednjeveških mestnih jeder s primeri dobrih in slabih praks.

Ogled mesta se zaključi na Trgu pod gradom od koder je lep pogled na cerkev sv. Križa v Puštalu hkrati pa je tudi čas za kavo in sladico v eni izmed loških kavarn.

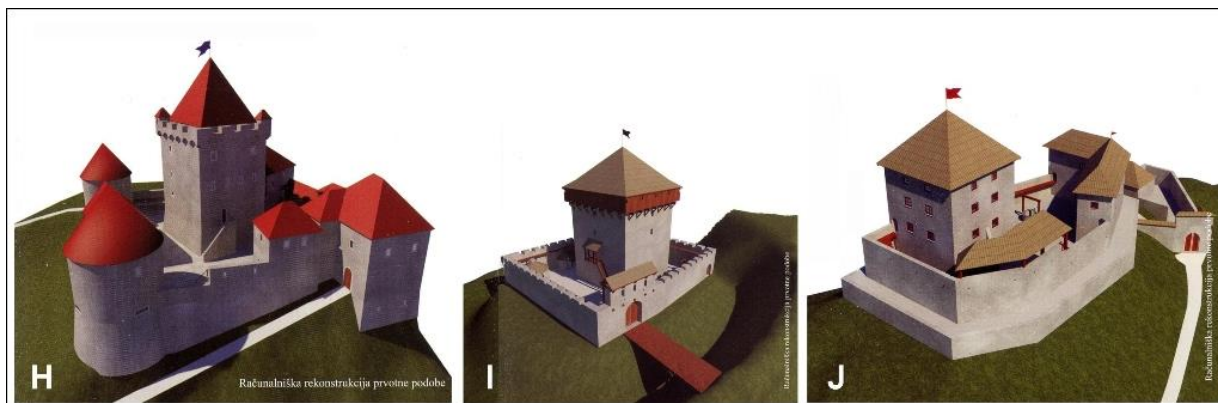
Slika 1. Škofja Loka z Lubnikom v ozadju, foto: Jaka Arbutina/Mediaspeed/STO

Od tu se povzpne ob ostankih srednjeveškega obzidja in obrambnega jarka do Loškega gradu v katerem domuje Loški muzej (možnost brezplačnih sanitarij). Na **Loški grad** se nanaša omemba v pisnih virih iz leta 1202, kjer beremo o močno utrjenem gradu v Loki – castrum firmissimum in loco qui dicitur Lonca. Njegova osrednja bivalna zgradba je bil večnadstropni stolp kvadratnega tlorisa, ki so ga med 13. in začetkom 14. stoletja utrdili z obzidjem. Sem so okrog leta 1270 prenesli oskrbnikov sedež s Stolpa na Kranclju in tako je Loški grad postal rezidenca freisinških škofov. V potresu, ki je 26. marca 1511 prizadel loško področje, je bil poškodovan tudi prvotni Loški grad. Med letoma 1513–1527 ga je škof Filip obnovil in tudi po popotresni obnovi je ohranil staro srednjeveško zasnovo. Temeljita popotresna obnova grajske stavbe je bila povezana z velikimi finančnimi izdatki, zato so naslednjih 200 let na gradu opravljali le najnujnejša vzdrževalna dela. Zob časa je tako grajske objekte močno načenjal. Ko je bilo Loško gospostvo leta 1803 podržavljeno, je grad prevzela država in v njem nastanila razne urade – davkarijo, sodišče, zemljiško knjigo. Leta 1870 ga je kupil industrialec Fidelis Terpinc, po njegovi smrti pa ga je podedovala hči Emilija Baumgartner. Njene hčerke so ga konec leta 1890 prodale uršulinskemu samostanu v Škofji Loki. Uršulinke so grad kupile zaradi širitve vzgojnega zavoda in takoj pričele z obnovo. V prenovljeni grajski stavbi je zaživel uršulinski vzgojni in šolski zavod, ki je z izjemo obdobja med 1. svetovno vojno (1915–1918) nemoteno deloval vse do začetka 2. svetovne vojne, ko so grad zasedli Nemci in sestre pregnali iz Škofje Loke. Po osvoboditvi si je grad prilastila slovenska OZNA in od maja do avgusta 1945 je bilo tu koncentracijsko taborišče za pripadnike različnih vojaških formacij iz Jugoslavije, ki

so jih ob koncu vojne zajeli partizani na območju Slovenije oziroma so jih Angleži vrnili iz Vetrinja na Koroškem. Od avgusta 1945 do konca leta 1948 so bili na gradu nastanjeni nemški vojni ujetniki, organizirana pa je bila tudi vojaška bolnišnica. Nato so prostore Loškega gradu spremenili v žensko taborišče za družbeno koristno delo (DKD). Ta prevzgojni zavod je deloval od oktobra 1949 do aprila 1950, ko je bil ukinjen, kaznenke pa premeščene v Rajhenburg. Nasledil ga je moški kazensko-poboljševalni dom, ki je tu obstajal med letoma 1950 in 1959, najprej kot KPD Ljubljana, nato pa kot KPD Škofja Loka. Leta 1959 je Loški grad v upravljanje prevzela občina Škofja Loka in v njem je začel delovati Loški muzej.⁴

Loški muzej je muzej splošnega tipa in ima bogate zbirke (zgodovinska, etnološka, arheološka, umetnostno zgodovinska, literarna, športna, pasionska,...), ki si jih ogledamo pod strokovnim vodstvom. Podrobneje si ogledamo zgodovinsko zbirko in sicer sobo v kateri so predstavljene grajske stavbe (Zgornji stolp na Kranclju – arhitekturna zasnova, arheološke najdbe, Stari grad) ter arheološko zbirko, saj hrani najdbe iz Lubniške jame in jame Kevderc, ki ju bomo na naši poti še spoznali ter prazgodovinsko ogrlico iz živalskih zob, ki jo bodo udeleženci tudi izdelali sami. Sledi še ogled Škoparjeve hiše, ki je na grajskem vrtu, v kateri doživijo osebno izkušnjo življena na podeželju od 16. st. pa tja do konca 2. svetovne vojne. Hiša je lep primer rovtarsko cerkljanske kmečke stavbne dediščine. Je v uporabi tako, da se v njej prirejajo pripovedovalski dogodki za otroke in odrasle ter v hiši lahko tudi skupaj z mojstrico spečete svojo žemljo v krušni peči. V hiši je tipičen vonj po dimu ter pozimi topla krušna peč, ki nas vrne v davne čase.

Po uri in pol ogleda nadaljujemo s potjo in sicer sledi manjši vzpon po markirani in sprva še asfaltirani cesti. Cesta kmalu izgubi asfaltno prevleko ter zavije na vzpetino **Krancelj** na vrhu katere so ostanki zgodnj srednjeveškega gradu. Preprost kvadraten stolp na vzpetini Krancelj, ki je postal prvi grad na Loškem, so freisinški škofje postavili verjetno že v 11. stoletju. Tekom časa so ga dograjevali in v sredini 15. stoletja je bil že utrjen z obzidjem in 5 metrov globokim jarkom, čez katerega je bil speljan dvizni most. Grad je ostal v uporabi vse do usodnega potresa leta 1511, ko so ga opustili. Njegove ostanke je prerasla vegetacija in skozi stoletja je izginil tudi iz spomina ljudi. Povsem pozabljen je ostal vse do sredine 20. stoletja, ko so v letih 1954–55 začeli z arheološkimi raziskavami. Z deli sta začela arheologa Stane Gabrovec in Rudolf Berce iz Narodnega muzeja v Ljubljani. Sprva so na tej lokaciji pričakovali prazgodovinske najdbe, saj so kopasto zaraščeni ostanki srednjeveškega gradu dajali videz velike gomile na vzpetini. Pričakovanih dokazov o starejši poselitvi niso odkrili, saj je že poizkusni izkop pokazal, da gre za najdbe iz srednjega veka, natančneje iz obdobja romanike. Ker takrat to obdobje ni bilo več v domeni arheologije, temveč umetnostne zgodovine ali zgodovine, je Narodni muzej po poizkusnih izkopih z delom na Kranclju prenehal. Strokovno vodstvo nadaljnjih raziskav je prevzel Cene Avguštin, umetnostni zgodovinar iz Mestnega muzeja v Kranju. V muzeju je razstavljena maketa, ki predstavlja rekonstrukcijo grajske stavbe.⁵ Izziv za udeležence je, da postanejo arheologi za pet minut in na terenu definirajo še vidne dele grajske stavbe (osrednji stolp, obzidje, obrabni jarek, nasip). Poleg arhitekturnih ostankov so na Stolpu na Kranclju izkopali številno drobno keramično in kovinsko gradivo, med katerim izstopa bronasti kipec - paž, ki je bil nekoč sestavni del antropomorfnega svečnika ter prstan z imeni svetih treh kraljev. Kaj vse so še našli pa je vprašanje za »naše arheologe«.

Slika 2: Poskus rekonstrukcije Loškega gradu (H), Stolpa na Kranciju (I) ter Starega gradu (Divje Loke) (J) arhitekta Tomaža Križnarja, foto: Tomaž Križnar

Sledi krajši vzpon po gozdni poti do gozdnega roba od koder se spustimo po razglednem travnatem pobočju do **razgledne plošče na Kranciju**, od koder se odprejo lepi pogledi na Lubnik, Škofjo Loko in Kamniško Savinjske Alpe. Udeleženci s pomočjo usmeritev na razgledni plošči poiščejo vidne vrhove.

Od razgledne plošče se cesta spusti do **domačije Pr Grebenar**. Domačija danes ni več stalno naseljena so pa današnji lastniki ohranili staro tradicijo in sicer, da v božičnem času naredijo jaslice in so vrata domačije odprta. Ponudijo pa tudi šilce žganja ob topli peči. Tako, da je lahko zimski sprehod do domačije tudi svojevrstno doživetje.

Od domačije vzpon nadaljujemo po makadamski cesti v smeri Lubnika. Približno na sredini poti do gozdnega roba tik ob poti se odpre majhen vhod v **Migutovo brezno** ali kot mu pravijo domačini »Žabje ustece« ali »Hudičava jama«, ki pa ni edini kraški pojav v konglomeratni in ne apnenčasti kamenini v okolici. Iz jame se pozimi kadi toplejši zrak in le ta je skozi stoletja buril domišljijo domačinov. Kako je jama dobila ime, pa pripoveduje pripovedka Hudičeva jama. *Nekoč je v revni bajti ob Sori živela mati s svojim sinom. Ko je ta odrasel, se je podal v širni svet, da bi se naučil rokodelstva. Hodil je in hodil in tako prebrodil Soro ter se povzpел na Krancelj. Tu pa je srečal šepavega neznanca. Neznance ga vpraša: »Kam pa kam?« Mladenič pa mu odgovori, da bi se rad naučil rokodelstva. »Tega se lahko naučiš pri meni,« mu je rekel tujec, ki je bil sam vrag, vendar ga mladenič ni prepoznal, saj je bil le ta pokrit s kučmo pod katero je skril rogove. Neznanec je šepal tako, da ga mladenič vpraša: »Zakaj pa šepaš?« Vrag se mu zlaže in pravi: »Kovaški norec mi je padel na nogo.« Tako se dogovorita, da ga bo v treh letih naučil čarati. Gledal je kako vrag čara in se delal, da je bedak, da nič ne razume. Minila so tri leta in učenec ni znal pokazati nobene vragolije, zato se je vrag ujezil in ga napodil. Sin se je vrnil domov k materi in šele sedaj pokazal, kaj se je naučil. Tako je čaral in čaral, da sta imela vsega dovolj in še več. A vrag je kmalu zaznal, da ga je učenec naplahtal. Tako pride nekega dne k njemu in mu pravi: »Vražji fant, vidim, da si prevaran, zato pojdeš z mano v jama, da bova skupaj čarala in varala ljudi.« Sinko tako odide z vragom, vendar celo pot razmišlja kako bi vragu ubežal. Tako se je spremenil v vrabca in vzletel, vrag pa v skobca in za njim. Ker je uvidel, da mu ne ubeži, se je spremenil v miš, vrag pa v mačka, ki je bil velik kakor vol in s tako naglico padel dol, da se je zaril v zemljo. Tako je sinko edinko ušel vragu in se vrnil domov ter do konca življenja čaral srečo zase, za mater in Ločane.⁶*

Tudi v pripovedki o hudičevi brvi pravijo, da je imel hudič na Kranciju enega izmed svojih izhodov iz pekla na plano.⁶ Ali je res to vhod v pekel, pa se lahko prepričajo najpogumnejši udeleženci sami in se spustijo v jama skozi ozka »usteca oz. vrata pekla«.

Na travnikih za gradom se pojavljajo značilni kraški pojavi kot so kraške jame in brezna, Gipsova jama, Marijino brezno ter vrtače, kot je Medvedova dolina.

Marijino brezno je jama, sestavljena iz več votlin, ki segajo 275 metrov globoko pod zemljo. Odpira se zahodno od Škofjeloškega gradu. Razvila se je v oligocenskih glinah in konglomeratih in je najdaljša jama v takih kamninah. Jama je labirint na določenih mestih zelo ozkih rovov. Največji prostor je Velika prodorna dvorana, ki se izteče v nizek in ozek vodni rov, kjer se zbirajo vode iz jame. Dvorana je dolga 130 metrov, široka do 30 metrov in visoka 13 metrov. Podnevi v njej prebiva velika kolonija netopirjev in zato, da bi jih zaščitili so leta 1992 namestili na vhod v jamo rešetke. Obisk jame Marijino brezno je tako možen le po vnaprejšnjem dogovoru z jamarji Društva za raziskovanje podzemlja Škofja Loka in le v času, ko netopirji ne prezimujejo v jami.⁷ Na primeru Marijinega brezna, kot primera dobre prakse, se pogovorimo o pomenu varovanja kraških jam, varnega obiska in primerne vedenja v jamah, da ne motimo živali, ki živijo ali prezimujejo v jamah.

Po krajšem vzponu stopimo v gozd, kjer se cesta spremeni v kolovoz. Ob poti stoji **spomenik Slavku Flisu** utemeljitelju loškega turizma in enemu od ustanoviteljev Olepševalnega društva. Že davnega leta 1895 je na tej trasi začel z urejanjem sprehajalne poti: od Grebenarja do Kobile, iz Vincarjev do Žegnanega studenčka in od tod na Stari grad ter s Starega gradu v Slepo dolino. Poti so bile opremljene s klopmi in mizami. Na klopcu pri Grebenarju so študenti takole zapisali: »Preljubi Slavko Flis, škoda je, keder nis' b'lj široke klopi naridu, de b'se člov'k komot usidu.«⁸ Tukaj pa tudi ene od postaj 2,7 kilometra dolge trim steze.

Sledi hoja skozi gozd, nato pa se pot spusti do bližnje ceste, ki vodi od Škofje Loke proti Gabrovem in Breznici. Cesto dosežemo ravno na serpentinu, kjer je nekaj parkirišč, tukaj pa je tudi informativna tabla **Loška učna pot**, ki je delno speljana po trasi Loške planinske poti. Je plod sodelovanja OŠ Ivana Groharja Škofja Loka in raziskovalne dejavnosti na Šolskem centru Škofja Loka, šola za lesarstvo.⁹ Med drugim na poti spoznavamo različne drevesne vrste, ki so označene z napisnimi tablamami. Poslušamo petje ptic in poskušamo ugotoviti, katere ptice se oglašajo. Pot nadaljujemo desno v smeri Starega gradu.

Pot nadaljujemo po kolovozu, ki preči pobočja proti desni, nato pa zavije v levo in nas pripelje do razgledišča na Kamniško Savinjske Alpe. Na razgledišču je **kup skal**, ki pa niso skale temveč po legendi okameneli svatje. Sledi doživeta interpretacija legende, ki gre nekako takole. *Nekoč se je na Starem gradu šopirila grofična. Zlobna ko kača in surova ko vsi grajski. Rada bi se omožila, a brž ko je s snubcem spregovorila, jo je le-ta urnih nog ubral z gradu, ker mu surova grofična ni bila všeč. In tako je nekega dne razglasila po vsem loškem ozemlju, da bo šla v zamož s tistim mladcem, naj bo reven ali bogat, ki bi znal preklinjati še huje kakor ona. Takrat pa je pod Starim gradom v revni bajti živel star drvar, ki je imel tri sinove, vse tri takšne preklinjavce, da jim podobnih ni bilo ne v Selški ne v Poljanski dolini.*

»Grajska hči je še hujša kot ste vi,« jim je dejal, ker mu njihovo preklinjanje ni bilo pogodu. »Idite v Stari grad srečo iskat! Kdor bo grofično v preklinjanju prekosil, se bo lahko z njo poročil.« Prvi je odšel na Stari grad najstarejši brat. Komaj ga je grofična ugledala, je zaklela: »Strela jasna, kdo pa vendar si, da si raztrgan in umazan ko cigan drzneš k meni dvigniti oči? Brž povej, kaj bi rad, pasji sin in potepin! Nisem ne pasji sin ne potepin, ampak najstarejši drvarjev sin. Prišel sem pote, da bi šla z menoj v zamož, če si zares takšna preklinjavka. Kot bi bila vražja hči.«

Takih žaljivk pa grofična ni prenesla, zato je svojim hlapcem ukazala: »Pred gradom raste hrast. Nanj obesite tega bedaka in mu hrbtišče ustrojite z biči, da bo pomnil svoj živi dan, da nisem vražja, ampak grajska hči!« Valpti so prišleka prebičali, da se je pod večer komaj še privlekel domov in glasno preklinjal grajsko hčer.

Drugi dan je odšel na Stari grad drugi brat. Ko je na grajskem dvorišču zagledal grofično, jo je pozdravil: »Slišal sem, da je tvoj ta grad in da si preklinjavka in zlobna ko sam gad.

Pa bi te vseeno vzel za ženo, ker tudi jaz nisem od muh, saj znam preklinjati ko Zelenjuh.«
»Če sem zares hudobna kakor gad, boš tudi ti do konca svojega življenja pomnil, kdaj si prvič in poslednjič prišel v Stari grad,« mu je odvrnila grofična. Hlapci, privežite ga ob drevo in namečite mu jih z biči na hrbtniše, da bo pasji sin in potepin svoj živi dan pomnil, kdaj je prvič stopil na grajsko dvorišče!« In valpti so ga premlatili, da se je pod večer komaj še privlekel domov ter preklinjal zlobno grajsko hčer.

Tretji dan se je tretji brat zarana odpravil v Stari grad. Vsi grajski so še spali, ko je prišel pod okno, kjer je v kamri smrčala grofična. Skozi odprto okno je zlezel k njej, jo zbudil in zaklel:
»Vrag naj te pohini, saj drnjohaš, da bi te še grom ne prebudil! Takoj vstani!«

Kdo pa si, ki mi zapoveduješ, kakor mi ni niti rajni oče?« »Jaz sem tretji brat, ki sem prišel v Stari grad ženo iskat. Starejša brata si ukazala pretepsti, a mene ne boš zmogla, ker sem hujši kakor ti! Vstani in prebudi grajskega kutarja, da naju poroči, ali pa bom tebe in grad preklel!«
»Vrag te vzel. Kako se ti vendar mudi!« se je zavzela grajska hči. »Pa znaš zares preklinjati?«
»Bolje kakor ti!« ji je oponesel tretji brat. Takrat pa mu je zagrozila: »Le pazi se! Če bom hujša kakor ti, ti bodo moji hlapci zrahljali kosti, da me boš pomnil svoje žive dni!« »Le brž pokliči kutarja, da naju poroči!« je tretji brat zatopotal z nogami in stisnil pesti. Če nočeš, ti zavijem vrat tako resnično, kakor sem resnično tretji brat.«

Kaj je hotela storiti grofična? Hlapci, ki bi ji bili lahko priskočili na pomoč, so še spali. Zato je s tretjim bratom odšla h grajskemu patru, ki ju je poročil prej, preden je vzšlo sonce. Potlej so vsi grajski hlapci in dekle pirovali in popili vse vino v grajski kleti, ženin in nevesta pa sta plesala in preklinjala, da si je grajski kutar tiščal ušesa. Opoldne pa je grofična rekla: »Zadosti smo jedli in pili, zadosti plesali in se veselili, zdaj pojdimo na sprehod! In vsi svatje so vstali izza obloženih miz ter odšli z nevesto in ženinom iz gradu. Z njimi je šel tudi grajski kutar. Sonce je pripekalo, ko so se po ozki stezi pomikali v dolino, da bi se ohladili v mrzli Selščici. Na poseki pod Starim gradom pa je grofična, ki ji je bilo vroče, zaklela: »Preklet bodi tvoj oče drvar, ki je tod posekal drevje, da me sonce žge kakor ciganko!« Ženinu pa se je za malo zdelo, da mu mlada žena preklinja očeta, zato se je ozrl v nebo in zaklel: »Preklete sonce, skrij se za oblake, da ne boš žgalo moje bledolične žene!« Toda glej, zgodilo se je čudo! Za kazen, ker je preklel sonce, je ženin z nevesto in vsemi svati ter z grajskim kutarjem vred okamenel.⁶

Sledi kratek spust, nato pa pot zavije desno preko grape, od katere se hitro povzpne do označenega razpotja. Tu nadaljujemo desno v smeri Starega gradu. **Stari grad ali Divja Loka** je najstarejši še viden grad na Loškem. Leži ob vznožju Lubnika in je svoj čas predstavljal pomembno strateško in obrambno točko, saj je pogled iz njega segal vse od vhoda v Selško dolino, čez celotno Sorško polje vse tja do Kranja. O njegovi trdni gradnji pričajo današnje ruševine, ki še več kot pol tisočletja po uničujočem potresu in prenehanju uporabe lepo kažejo zasnovo gradu. O njegovem nastanku viri molčijo. Ivan Stopar njegov začetek postavlja v drugo polovico 11. ali v zgodnje 12. stoletje, v pisnih virih pa na prve vesti o njem naletimo v začetku 14. stoletja. Prav v tem času je grad doživel obsežno predelavo. Obnovili so obzidje in obstoječe obrambne strukture, staro postojanko pa obdali z zunanjim zidom. Vse do prve polovice 15. stoletja je doživel le nujna manjša popravila in izboljšave, kot lahko razberemo iz računskih knjig. Večjih popravil je bil grad Divja Loka deležen še v drugi polovici 15. stoletja. Grad Divja Loka je gospostvo uporabljalo vse do usodnega potresa leta 1511, ko je bil poškodovan do te mere, da so ga opustili. Najstarejša znana upodobitev je na Valvasorjevem bakrorezu Škofje Loke iz leta 1679, kjer so desno od škofjeloškega gradu upodobljene razvaline Divje Loke, kot jih je po 168 letih od opustitve gradu zabeležil veliki polihistor.¹⁰

O gradu Divja Loka kroži nemalo legend. Ena izmed njih je pripovedka o Starem gradu. *V njem naj bi živeli hudobni roparski vitezi, ki so od vsakega prišleka zahtevali suho zlato in ga vrgli v ječo, če tega ni imel. Najhujša med njimi je bila grajska hči, ki je brez milosti metala mimoidoče v ječo. Gozdni škrat, ki je vse to opazoval, se je nekega dne odločil, da se bo maščeval. Porušil*

in zaklel je grad, grajsko hči pa spremenil v kačo, ki naj bi še danes prebivala med ruševinam. Vsakih sto let pa se na kresno noč opolnoči priplazi izpod pečevja in vse naropane zlatnike nosi na kup, da ji v podzemeljskem skrivališču ne splesne in sprhe. Takrat se nihče ne upa stopiti na Stari grad, da bi kači odvzel zlati zaklad. Odrešil naj bi jo šele poljub mladeniča, ki se ne bo ustrašil kačjega pogleda in bo poljubil kačo, da se bo spremenila v deklico. Iz naropanega zaklada, skritega med ruševinami bo zgradil še mogočnejši grad, kot je bil nekoč grad Divja Loka.⁶

Prav legende so včasih tiste, ki spodbudijo ljudi, da se lotijo nelegalnih arheoloških izkopavanj ali pa vsaj iskanja »zakladov« z detektorji kovin. Stari grad je odlična točka za taka početja, saj je na osamljeni lokaciji. Pogovorimo se o tozadevni problematiki in sicer, kako je z varovanjem arheološke dediščine, kakšne so možnosti obnove grajskih ruševin, kako in s kakšnimi aktivnostmi vrniti življenje na gradove, predvsem pa, kako jih zaščititi pred nadaljnjim propadanjem (zunanjí vplivi, vegetacija, vpliv človeka). Ker je za nami že kar nekaj poti in aktivnosti je čas za malico iz nahrbtnika.

Siti, spočiti in pod vtisom pripovedk se vrnemo od gradu na razpotje, nato pa nadaljujemo v smeri Lubnika. Pot naprej preči poseko, nato pa preide v gozd, kjer zavije desno ter se prične strmeje vzpenjati in se priključi poti čez Lužo. Nadaljujemo desno, pot pa nas iz gozda pripelje na travnato pobočje, s katerega se odpre lep razgled.

Pot naprej preči kratek pas gozda ter nas za tem pripelje na širok kolovoz, po katerem se sprehodimo do **vasi Gabrovo**. Vas leži na nadmorski višini 635 m, na prisojni precej nagnjeni polici pod Malim Lubnikom. V vasi se ustavimo in prisluhnemo pripovedki o Lubniških škratih, ki jo interpretiramo s pomočjo papirnatih lutk, ki jih razdelimo med udeležence in jih tako aktivno vključimo v pripoved. *Po pripovedovanju naj bi se včasih po hostah okoli vasice Gabrovo skrivali škratje. V vasi pa je živel reven kmet, mož je bil delaven, žena pa je vrtela jezik in mlela prazne besede. Vsakič ko je pekla kruh, je kmet naročil ženi, da naredi en majhen hlebček, ki ga je pustil zvečer na mizi, da so ga pojedli škratje. Žena pa je po vasi sklepetala, da je njen mož potratnež, ker gosti škrate, namreč ni vedela, da so škratje vsako noč obdarovali moža z zlatnikom. Tako je mož obogatel. Žena zvedava kot je bila, pa je hotela priti zgodbi do dna. Tako se je neko noč skrila in čakala škrate. Ker pa jo je premamila glad, je hlebček pojedla. Ko so prišli škratje so videli, da je njihov hlebček pojedla skupulja – klepetulja, ki se je skrivala pod mizo in se smejala. Takrat pa se razjezi najstarejši škrat, ki je bil grbast in bradat in zavpije: »Grda, grda pojeduha, ki nam ne privoščiš kruha! Zdaj boš postala takšna kot sem jaz, a nas nikoli več ne bo k vam v vas!« Škratje so odšli, ženi je zrasla grba, kmet pa je spet postal reven in je od žalosti umrl.⁶*

Skozi vas sledimo markacijam, nas pa pot sprva vodi po asfaltni, nato pa še po makadamski cesti. Odpira se razgled na vas in cerkev sv. Lovrenca onstran Brezniške grape. Nad vasjo pot zapusti cesto in zavije rahlo desno v gozd, skozi katerega se prične strmo vzpenjati. Višje se pot postopoma položi ter se čez čas priključi širokemu kolovozu, katerega pa markirana pot nekajkrat preči. Sledi pot, ki se zmerno do strmo vzpenja. Tukaj pa se tudi spremeni podoba pokrajine. Kar naenkrat zrastejo veliki bloki in zaobljene razjedene skale. Udeleženci morajo ugotoviti za katero vrsto pokrajine gre.

Od glavne steze se odcepi markirana steza, ki vodi do **Lubniške jame** in **jame Kevderc**. Udeleženci se ustavijo pri vhodu in skupaj z vodnikom poskusijo na podlagi že slišane in videnege v Loškem muzeju rekonstruirati življene v jamah v času, ko sta bili intenzivno poseljeni.

Slika 3: Vhod v Lubniško jama (levo) in v jama Kevderc (desno) ter arheološke najdbe, foto: Loški muzej

Jami Kevderc in Lubniška jama na pobočju Lubnika ležita na višini 810 m in veljata za najvišje ležeči bakrenodobni jamski najdišči v Sloveniji. V jami Kevderc je bilo odkrito tudi najstarejše ognjišče na Loškem. Poleg tega velja izpostaviti prostoročno narejene glinaste posode s posebnim okrasnim stilom ("lubniški tip"), ki jami uvršča na evropski arheološki zemljevid, kamnito orodje kot so sekire, brusni kamni, rezila, praskala, puščična os in žrmlje za drobljenje. Orodja iz živalskih kosti: bodala, šila, dlete, lopatice in gladila. Orodja iz rogov: sekira – kopača, šila in bodala, ter orodja iz prašičjih čekanov ter ogrlica iz živalskih zob.

Bakrena doba predstavlja prehodno obdobje med mlajšo kameno in bronasto dobo (3800–2300 pr. Kr.). V tem času so bili ljudje stalno naseljeni, glavni gospodarski panogi sta bili živinoreja in poljedelstvo. Pojavljati se je začela prva metalurgija, začetki rudarstva za potrebe pridobivanja bakrove rude pa so privedli do razvoja obrti in trgovine. V tem obdobju so se ljudje utaborili tudi v varnem zavetju obeh jam. Odkritih je bilo tudi precej živalskih kostnih ostankov, ki pripadajo domačim (konj, govedo, koza, ovca, pes, svinja) in divjim živalim (jelen, srna, svinja, bober, polh, medved, jazbec, kuna). Prevladujejo kosti drobnice, kar obema najdiščema daje živinorejsko-pašniški značaj, so se pa ljudje ukvarjali tudi z lovom in nabiralništvom. V vsaki od jam je bilo odkrito ognjišče. Analiza oglja iz debelih plasti pepela v jami Kevderc je pokazala prisotnost listavcev in iglavcev (breza, bukev, leska, gaber, javor, hrast, jelka, tisa, bor), ki so v tistem obdobju rastla na pobočjih Lubnika, njihov les pa so uporabljali za kurjavo in razsvetljevanje bivalnega prostora.¹¹ Jami pa imata tudi bogat živalski svet: jamski hrošči iz družine krešičev in mrharjev, polži, rakci, pajkovci, ravnokrilci, metulji, skakači,... Med drugim sta dva slepa hrošča dobila celo ime podvrste po Lubniku (*Anophthalmus micklizi ljubnicensis*, *Aphaobius milleri ljubnicensis*). Jami sta tudi domovanje netopirjev malih in velikih podkovnjakov. Pred leti so v Kevdercu našli tretjega najstarejšega v Evropi, ki je bil obročkan pred dobrimi dvajsetimi leti v isti jami. Leta 1959 pa so v jami Kevderc ujeli tudi doslej edini primerek gladkonosnega poznega netopirja v slovenskih jamah.¹² Prav netopirji so med drugim zaslužni, da je območje Lubnika uvrščeno v NATURO 2000. Za lažjo predstavbo in ker ne bomo motili miru jamskih živali razlago podkrepimo s slikovnim gradivom. Pogovorimo pa se tudi o Naturi 2000, ki je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, razglašanih v državah članicah Evropske unije z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost. Posebna varstvena območja so torej namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov, ki so redki ali na evropski ravni ogroženi zaradi dejavnosti človeka. To najpogosteje pomeni, da je na teh območjih treba vzdrževati ugodno stanje z različnimi ukrepi, bodisi zgolj nadaljevati z obstoječimi dejavnostmi, na primer s pašo ali košnjo suhih in vlažnih travnikov po cvetenju in gnezdenju, bodisi nekatere dejavnosti opuščati ali njihovo uvajanje preprečiti.¹³

Po stezi se vrnemo nazaj na pot in nadaljujemo pot proti vrhu **Lubnika**. Na vrhu Lubnika je planinski dom, ki ga upravlja Planinsko društvo Škofja Loka.

Lubnik razmejuje dolini Poljanske in Selške Sore, na vprašanje, zakaj stoji ravno tu, in ne kje drugje, pa odgovarja ljudska pripovedka, ki gre nekako takole in jo vizualno podpremo z upodobitvami iz stripa: *Svojčas sta živela dva brata velikana. Prvi je domoval na Križni gori (ki je za Lubnikom druga najbolj priljubljena izletniška točka Ločanov), drugi na Črnem vrhu. Prehranjevala sta se tako, da sta okoliškim kmetom kradla živino. Ko je v Selški dolini te zmanjkalo, je velikan s Križne gore odšel na lov v Poljansko dolino, kar pa onemu s Črnega vrha ni bilo všeč. Zato je nalomil skale Črnega vrha in jih začel metati proti Križni gori. Drugi velikan je storil enako. A bila sta prešibka, da bi skale zalučala dovolj daleč, zato so te padale sredi med njiju, prav tja, kjer danes stoji Lubnik. Sklepno dejanje njunega smrtnega boja se je zgodilo prav na tem kupu skal. Na njem sta se ruvala sedem dni in noči ter si lomila kosti. Velikan s Križne gore je bil močan kot sto medvedov, je po sedmih dneh in sedmih nočeh le premagal brata s Črnega vrha. Ubil ga je in mu odtrgal glavo, jo pustil na vrhu in izginil neznano kam. Sčasoma je nametane skale in lobanjo prekril gozd, Ločani pa so gori, katere kopasti vrh spominja na vrhnji del človeške lobanje, dali ime Lubnik (iz: lobanja – Lobnik – Lubnik).*⁶

Da Lubnik ni od muh, pa ne priča samo krvavo bajeslovno izročilo, temveč tudi njegova prva pisna omemba in sicer se omenja že leta 973 v darilni listini kot »mons Lubnic«.

Zaradi razmeroma velike višine in osamljene lege ponuja izletnikom v lepih in jasnih dneh čudovite razglede na Julijce s Triglavom na čelu, na vzhodni del Karavank in Kamniško-Savinjske Alpe, v daljavi je viden celo Snežnik, da Ljubljanske kotline, ki kot na dlani leži pred pohodnikom, niti ne omenjamo.

Lubnik je postal priljubljena izletniška točka Ločanov že v prejšnjem stoletju. Prvo kočjo na njegovem vrhu je Škofjeloško planinsko društvo zgradilo leta 1932, vendar brunarica ni preživela vojne; da se v njej ne bi utrdili Nemci, so jo 1. maja 1943 požgali partizani. Sedanji planinski dom so z veliko požrtvovalnosti, ki je bila v povojnem času obnove samoumevna, gradili cela tri leta in ga leta 1953 odprli. Njegovi najzvestejši obiskovalci se že več kot 35 let združujejo v Klubu lubnikarjev, katerega član lahko postane vsak, ki se v tekočem letu na Lubnik povzpne vsaj petnajstkrat. Vendar lubnikarsko leto ni identično koledarskemu. Vzponi na Lubnik se ne začnejo seštevati januarja, ampak vsakega 1. oktobra.¹⁴

Dom je leta 2018 prejel certifikat »OKOLJU PRIJAZNA KOČA«, ki ga podeljuje Planinska zveza Slovenije tistim kočam, ki imajo vzorno urejeno komunalno infrastrukturo, varovanje okolja in je prijazna do obiskovalcev. Da je naziv zaslužen, potrjujejo številni, ki se povzpnejo na škofjeloškega tisočaka Lubnik. Od leta 2015 pa je v domu tudi defibrilator – aparat za oživljanje po zastoju srca.¹⁵

Tu nas pričakajo prijazni oskrbniki, ki nas sprejmejo s šilcem domačega Klostergeista (smo ga prinesli s seboj) in obvezno ocvirkovco. Klostergeist izdeluje družina Debeljak iz Škofje Loke po originalnem nunskem receptu, ki pa še danes ostaja skrivnost. V njem se skriva preko 10 različnih zdravilnih zelišč, ki poskrbijo za polnost okusa, izbrana kombinacija pa tudi blagodejno vpliva na želodec.¹⁶

Ko se tako namestimo, osvežimo, poskrbimo za osnovne higienske potrebe se zberemo v jedilnici, kjer nas že čaka zasluženno pozno popoldansko kosilo oz. zgodnja večerja.

Sledi družabni večer ob pripovedovanju pripovedk, deljenju vtisov, vključimo pa tudi teme o vplivu planinskih koč na okolje in kako rešujejo ekološko problematiko, vpliv množičnega obiska. Povabimo oskrbnika da predstavi primer Doma na Lubniku. Preden se odpravimo na zaslužen počitek se zazremo še v nočno nebo, ki pa ni tako »nočno« kot je bilo nekoč, namreč iz Lubnika se da lepo opazovati presvetljenost bližnje in daljne okolice. Pri tem izpostavimo negativni vpliv le tega na vsa živa bitja.

Slika 4: Dom na Lubniku (levo zgoraj), Strip, Lubnik – gora velikanov (desno zgoraj), Naslovnica knjige Kamniti most, Lojze Zupanc (levo spodaj) in delavnica: prazgodovinska ogrlica (desno spodaj), foto: Planinsko društvo Škofja Loka, Loški muzej

Zjutraj velja ujeti sončni vhod in tako začutiti notranji mir, se nadihati svežega gorskega zraka, opazovati prebujanje narave, poslušati jutranje ptičje petje,...

Po zajtrku je čas za izziv in sicer delavnica »izdelaj si svojo prazgodovinsko ogrlico«. DAS masa, lesena paličica, vrstica in replika ogrlice, da bo lažja izdelava, so že pripravljeni. Vendar pa, da bo vsaka ogrlica unikatna prepustimo domišljiji prosto pot. Vmes, ko se ogrlice pečejo v pečici, se sprehodimo do razgledne točke, kjer se nam odpre pogled na dele Ljubljanske kotline med Kranjem, Kamnikom in Ljubljano. Nad njimi se vzdiguje vrsta Kamniških Alp in Posavskega hribovja. Kakor na dlani ležijo Sorško polje, Križnogorsko hribovje in Selška dolina, nad njo Ratitovec in Jelovica, za njimi Karavanke, Triglavsko pogorje in spodnje Bohinjske gore. Pa Stari vrh, Mali vrh ter Blegoš. Onstran Poljanske doline se vrstijo Polhograjski, Žirovski in Idrijski hribi. Za njimi pa planote Trnovskega gozda, Hrušice in Javornikov ter vrhovi nad Ljubljanskim barjem in njihovi dolenski sosedi.¹²

Počasi je čas, da se poslovimo od Lubnika. Preden se odpravimo še pomalicamo, sledi še obvezna skupinska spominska fotografija na kateri ima vsak svojo prazgodovinsko ogrlico okrog vratu in že smo pripravljeni na odhod.

Za sestop izberemo selško stran. Sprva se vračamo po isti poti. Na poti opazujemo »**kamniti gozd**« velikih zglajenih blokov in skal sivega apnenca. Tisti z bolj bujno domišljijo morda opazijo v skalah podobo kakega zajca, zmaja ali pa gozdnega škrata. Vzamemo si čas za opazovanje in raziskovanje geološke preteklosti izpred 200 milijonov let, saj lahko vidimo na njih pravi muzej okamnelega življenja. Polno je presekov okamnelih megalodontidnih školjk, pa presekov različnih polžev. Poskušamo ugotoviti na kaj nas školjke spomnijo. In sicer na odtis kravjega parklja v blato.¹²

Naša pot skrene na ravnici Kopišče na cesto proti Suši. Šele za zaselkom Suša preide na Senožeti. S prevala nad koncem Sopotniške grape pod strmim zahodnim bregom Lubnika se pot spušča na selško stran k **Zalubnikarjevi domačiji**. Od tod je lep pogled na Sotesko, Praproško polje, Križno goro, Praprotno in Hrastnik.

Pot od tu nadaljujemo vzdolž stranskega slemena, ki se spušča proti severu do vasi **Tomaž nad Praprotnim**, ki leži na nadmorski višini 666 m. Prvotno se je vas imenovala Kozlov hrib, kasneje pa je dobila ime po cerkvi sv. Tomaža. Prvotna cerkev je bila romanska s pravokotno ladjo in polkrožno apsidno. Romanska zidava je vidna v kotu ob slavoločni steni. Zdajšnja ima gotski triosminski prezbitarij iz okrog leta 1500, ladja je bila večkrat prezidana, prvič baročno. Cerkev so temeljito prezidali po letu 1848. Pri prenavljanju so bile odkrite tri plasti fresko poslikav, najstarejše so iz zgodnjega 14. stoletja, sledijo freske furlanskih mojstrov, ki so nastale okrog leta 1400, in freske z začetka 16. stoletja. Od velikega oltarja Marka Peternelja iz leta 1875 so ohranjeni še nekateri svetniki. Zvonik je prislonjen k južni strani prezbitarija. V spodnjem delu služi za zakristijo, v prvem nadstropju pa je loža z odprtino v cerkev. Leta 1944 je bila cerkev zaradi miniranja močno poškodovana. Ob koncu vojne so jo zasilno popravili. Temeljiteje so jo obnovili v letih 1965 do 1967. Močno poškodovan obokan strop so prekrili z deskami, napravili lesen opaz ter obnovili notranjo in zunanjo fasado. Zvonik so prekrili s hrastovimi skodlami, ostali del cerkve pa s skrilom. Gre za značilno strešno kritino tega prostora saj je tako lesa kot skril tu dovolj. Žal pa se tradicija izgublja. Cerkev so znova obnovili leta 1997. Leta 2007 je bila razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena.¹⁷

Sv. Tomaž je bil apostol in mučenec, ki goduje 3. julija. Človeku, ki noče verjeti na besedo, ampak se hoče o vsem prepričati na lastne oči, pravimo 'neverni Tomaž'. Obnaša se namreč kot apostol Tomaž po Jezusovem vstajenju. *Evangelist Janez pripoveduje, da se je Gospod po svojem vstajenju prvi večer prikazal svojim učencem, zbranim za zaprtimi vrati hiše, kjer so le nekaj dni poprej skupaj z Jezusom obhajali spominsko večerjo ob judovskem velikonočnem prazniku, ki je bila obenem zadnja večerja Jezusa kot človeka. Tomaža, pravi, ni bilo med njimi. Ko so mu drugi pripovedovali, da je Jezus vstal in se jim prikazal, jim je odvrnil: »Če ne vidim na njegovih rokah znamenja žebeljev in ne vtaknem svojega prsta v rane od žebeljev, že ne bom veroval.« Čez osem dni je vstali Gospod spet obiskal svoje učence. Tomažu je rekel: »Daj svojo roko in jo položi v mojo stran in ne bodi neveren, temveč veren.« Tedaj je Tomaž izpovedal vero z vzklikom: »Moj Gospod in moj Bog!« Svetega Tomaža navadno upodabljajo s sulico, pogosto pa ima v rokah tudi kotno merilo stavbenikov in sicer zaradi neke legende, ki pripoveduje, da je izrisal načrt za prelepo palačo v Indiji. Zaradi te legende častijo svetega Tomaža kot svojega zavetnika arhitekti, zemljemerji, geometri, zidarji, kamnoseki in tesarji.¹⁸*

Starodavno svetišče so naši predniki z izjemnim občutkom za pokrajino umestili na vrh razglednega holma in mir, ki nas tu prevzame se zazdi kot ključ do še lepših in še bolj skrivnostnih pokrajin, ki še neodkrite spijo znotraj vseh nas. Pri cerkvici svetega Tomaža se odpre lep pogled na greben Križne gore nad Škofjo Loko, ne vidi pa se priljubljene cerkvice Svetega Križa.¹⁹ Ob cerkvi je klopca, kjer si privoščimo malico iz nahrbtnika ter uživamo v prečudovitih pogledih na okoliške hribe. Zaradi posebne umeščenosti v prostor nudi enega izmed najbolj spektakularnih pogledov in fotografskih motivov v Sloveniji. Fotografiji Sv.

Tomaža postavljajo ob bok drugim znamenitim razglednim točkam, kot so Jamnik, Slemenova špica ali Mangartsko sedlo. Posebej priljubljeni so prizori ob jutranjih meglicah, ko se v ozadju prikažejo vrhovi Kamniških Alp, cerkva pa zažari kot iz pravljice.²⁰ »Nejeverni Tomaži« lahko v vasi tudi prenočijo v Apartmajih Pr Smolet²¹ in se tako sami prepričajo o čarobnosti sončnih vzhodov in zahodov.

Slika 5: Sončni vzhod na Sv. Tomažu nad Praprotnim, foto: Aleš Krivec

Dolinsko cesto dosežemo na **Praprotnem**. Vas je znana po pevcih, ki so si nadeli ime Fantje s Praprotna. Vrsto let so peli z legendarnim Lojzetom Slakom, danes pa nastopajo z različnimi zasedbami. Njihovi pevski začetki segajo v leto 1956, ko so začeli nastopati v mladinskem zboru Kulturno-umetniškega društva Bukovica pod vodstvom Franca Potočnika. Leta 1961 se je zbor preoblikoval v Fantovski sekstet KUD Bukovica. Leto pozneje, 4. februarja 1962, so nastopili v Železnikih na lokalni radijski oddaji Pokaži, kaj znaš, kjer so prvič uporabili ime Fantje s Praprotna. Zasedli so prvo mesto. Leta 1963 so nekateri prenehali peti, tako da jih je v zasedbi ostalo pet: Andrej Bergant, Jože Šifrar, Janez Habjan, Janez Kalan in Janez Dolenc.¹⁷ Leta 2024 so na stavbi nekdanje Kazine na Praprotnem 15, kjer se je začela njihova pevska pot, odkrili spominsko obeležje Fantom s Praprotna.²²

V vasi Praprotno nas čaka pozno kosilo v gostilni Pr' Birt. To križišče z gostilno je bilo znano in priljubljeno že v starih časih med furmani od vsepovsod. Po nekaterih virih naj bi zgodovina tradicije gostilniške obrti tu segala 350 let nazaj v preteklost. Na Luši, kot se je prvotno imenovala gostilna, so se obiskovalci in mimoidoči za hip oddahnili, odžejali in pomalicali kaj domačega. Tako je svojo krčmo odprl stari ata Johan oziroma po domače "birt" na začetku dvajsetega stoletja. Z zatonom furmanske dejavnosti, kmalu po vojni, je bila gostilna za nekaj let zaprta. Ponovno pa je odprla svoja vrata leta 1995.²³

Praprotno pa je tudi zadnja točka naše poti. Iz avtobusne postaje se odpeljemo z avtobusom proti domu polni lepih vtisov, doživetij in nepozabnih izkušenj.

4. ZAKLJUČEK

Izlet v hribe in gore naj ne bo le doseganje osebnih rekordov kot je štetje števila osvojenih vrhov, časovnih rekordov in še kaj. Naj bo doživetje, ki prepleta vse aspekte naših občutkov, zaznavanj, izkušenj, znanj, doživetji,...

Primer planinske poti »Lubnik – gora doživetij« je študijski primer interpretativnega vodenja, kjer obiskovalci z vodnikom spoznavajo Lubnik in njegovo okolico iz drugih zornih kotov in sicer je v tem primeru rdeča nit poti kulturno zgodovinska, arheološka, geološka ter pravljica vsebina in ne samo skozi klasično planinsko turo. Primer kaže, da se da iz običajnega nekaj urnega izleta narediti izlet za dva in več dni. Obiskovalci niso le opazovalci, so aktivni udeleženci in tudi sooblikovalci. Vodnik ni zgolj vodnik, je tudi animator, interpretator, učitelj, ozaveševalce, ki z različnimi pristopi spodbuja, da obiskovalci doživijo vodenje kot osebno izkušnjo oz. doživetje, preko različnih čutil, razmišljajo, dajo domišljiji prosto pot, se postavijo v različne vloge raziskovalcev, interpretov,... Na drugi strani pa ima tudi izobraževano noto in sicer je v vodenje vključeno tudi ozaveščanje obiskovalcev o pomenu njihove osebne vloge na zavarovanem območju ter njihovo spodbujanje k spoznavanju kompleksnosti trajnostnega sobivanja, prispevek k zmanjševanju nepotrebnega uničevanja ali škodovanja zavarovanemu območju s spodbujanjem skrbi in zanimanja obiskovalcev za dotično območje, s čimer interpretacija prispeva tudi k zmanjševanju stroškov, varovanju naravne in kulturne dediščine in pa vzgaja nove odgovornejše generacije z zavedanjem, da »v gorah nismo sami, smo samo gostje«.

5. VIRI IN LITERATURA:

1. <https://www.visitskofjaloka.si/si/>
2. <https://www.pzs.si/koce.php?pid=52>
3. <https://www.pzs.si/00-podportali/kvgn/novice.php?pid=17888>
4. <https://www.loski-muzej.si/novice/o-loskem-gradu/>
5. <https://www.loski-muzej.si/stolp-na-kranclju--prizorisce-prvih-arheoloskih-raziskav-srednjega-veka-na-loskem/>
6. Zupanc L., 2010, Kamniti most, Loški razgledi, Doneski 23
7. https://kraji.eu/slovenija/stari_grad_marijino_brezno_stolp_na_kranclju/slo
8. <https://lipovlist.turisticna-zveza.si/preljubi-slavko-flis/>
9. <https://eupoti.com/pohodnistvo/viewtopic.php?t=951>
10. <https://www.loski-muzej.si/novice/divja-loka-wildenlack/>
11. <https://www.loski-muzej.si/novice/najstarejse-ognjisce-na-loskem/>
12. Lubnik, 1977, Muzejsko društvo Škofja Loka
13. https://sl.wikipedia.org/wiki/Natura_2000
14. <https://old.delo.si/druzba/panorama/gora-ki-sta-jo-v-smrtnem-boju-ustvarila-velikana.html>
15. <https://www.pd-skofjaloka.com/lubnik.htm>
16. <https://klostergeist.si/>
17. <https://www.slovenskenovice.si/novice/slovenija/fotogenicni-sv-tomaz/>
18. <https://katoliska-cerkev.si/sveti-tomaz-apostol>
19. <https://vnaravi.si/skofjelosko-polhograjsko-hribovje/sveti-tomaz-nad-praprotnim>
20. <https://www.journal.si/lifestyle/sveti-tomaz-izlet-pohodnistvo/>
21. <https://www.booking.com/hotel/si/apartmaji-pr-smolet.html?aid=2276179&label=Apartmaji%20Pr%20Smolet&activeTab=main>
22. <https://www.skofjaloka.si/objava/958472>
23. <http://www.gostilna-prbirt.si/zanimivosti.html>